

Kodolányi Judit
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola
Irodalmi Modernség Doktori Program, I. évfolyam

Nemzetközi Magyarástudományi Társaság és
Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Válság és Kultúra, nemzetközi doktorjelölt konferencia
Irodalomtörténeti szekció

KODOLÁNYI JUDIT

A Magyar Csillag és az Együttes Vallomás - szinopszis -

„Hívei vagyunk annak is, hogy az írói meggyőződést és a műveket a nemzetépítés és a társadalmi fejlődés szemszögéből vizsgálják, de a magyarság egyetemes érdekének védelmében visszautasítunk minden olyan célzatos ítélezést, melynek szempontjai inkább hatalomvédők vagy pártosak, mint egyetemes érdekűek.”¹

A 2. világháború nyomasztó hatása miatt egyre feszültebb légkörben, 1943 májusában a *Magyar Csillag* szerkesztői nyilatkozatot tettek közzé, melyet hét jelentős író (Illés Endre, Illyés Gyula, Kodolányi János, Márai Sándor, Tamási Áron, Veres Péter és Zilahy Lajos) szignált. Az *Együttes Vallomás* című fogalmazvány az írók és művészek szellemi függetlenségét mondja ki, szembefordulva a háborús politika egyre agresszívebb hatásával, mellyel a maga propagandájának a szolgálatába akarta állítani az értelmiség tevékenységét. Bár hangsúlyozza, hogy fontosnak tartja az irodalom közéleti szerepvállalását, mégis, az adott helyzetben a hallgatást tartja a leginkább vállalható magatartásnak.

Az 1941-1944-ig fennálló *Magyar Csillag* folyóirat megalakulásakor kettős feladatot vállalt magára. Egyfelől a 20. század legjelentősebb magyar irodalmi folyóiratának, a *Nyugat*nak az utódaiként annak hagyományát kellett folytatnia, teret adni a már klasszikusnak számító kortárs irodalomnak és a kibontakozó új törekvéseknek. Ugyanakkor, a válságos helyzetben menedéket és megjelenési lehetőséget nyújtani azoknak az íróknak, akik a szellem és az erkölcs méltóságának megőrzését tartották feladatuknak. A *Magyar Csillag* szerkesztési elveiben is tartotta magát az *Együttes Vallomás*ban megfogalmazott elvekhez, és később mint „örtoronny és menedék” maradt fenn az irodalmi köztudatban.

Az *Együttes Vallomás* jelentése és jelentősége azonban igazán kontextusában érthető meg. A háborús cenzúra megszorításai, az egyre nyomasztóbbá váló hangulat, a frontokon elszenvedett vereség, munkaszolgálatra behívott és üldözött értelmiségiek, barátok megpróbáltatásai formálták azt a közeget és hangulatot, amelyben e nyilatkozat létrejött.

A szöveg megjelenését levélben készítették elő, melyet a *Magyar Csillag* főszerkesztőjének, Illyés Gyulának a hagyatéka részben megőrzött. Előadásomban

¹ Együttes Vallomás. *Magyar Csillag* 3 (1943) 9, 1-2.

részletesebben vizsgálom meg az *Együttes Vallomás* megjelenésének körülményeit, hátterét, és fogadtatását. E vizsgálathoz az Illyés-hagyatékában fellelhető, eddig még kiadatlan dokumentumokat, leveleket használok fel. Ezeket a leveleket összevetve a már publikált dokumentumokkal az irodalomtörténeti események megváltozott perspektívából szemlélhetők. A *Magyar Csillag* helye a kortárs sajtó koordinátarendszerében, az aláíró – és az aláírásra felkért, de alá nem író – személyek megítélése, az ő szerepük a korszak irodalmi közéletében árnyaltabbá válik.

A 2. világháború, mint a 20. század egyik legnagyobb válsága, az élet minden területén megrendülést hozott, így olyan egyetemes értékválságot is, melyre az írók és művészek különböző módokon keresték a megoldást. A *Magyar Csillag* az *Együttes Vallomás*ban demonstrált magatartása egy lehetséges válasz a válságra. Ugyanakkor egy lehetséges válasz arra az egyetemes kérdésre is, mely a kultúra és a közélet, a kultúra és a hatalom kapcsolatát, annak lehetséges hiteles megélését kutatja. E kérdést a kiélezett szituációban egy író sem kerülhette ki, válaszaik, a kérdés felvetése életművükben megjelenik, leveleiknek, naplóiknak, későbbi utóéletüknek fényében átértékelődik. A művészi hivatás e folyamatosan feltett kérdései és újra- meg újra megalkotott válaszai többek között Illyés „hattyú és görény” hasonlatában, Márai tartózkodó visszavonultságában, az aláírást elutasító Németh László külön utakat járó elméleteiben köszönnek vissza a háború után következő, már másfajta erkölcsi próbatételek során is.

Előadásom a válságos idők szorításában meghatározott, gyakran e meghatározottság hatására belső krízissel küzdő, ambivalens és szerteágazó írói magatartások és pályák találkozási pontjaként állítja fókuszba az *Együttes Vallomást*.